

Nemzeti harc és támogatás a magyarországi magyarságpolitikában

LÁSZLÓ ÖLLÖS
THE NATIONAL FIGHT AND SUPPORT IN THE HUNGARIAN POLICY
OF HUNGARIAN PEOPLE

323.1(439)
328.1(439)
323.113(=511.141)
324(439)

Hungary. Hungarian Politics of Hungarian People. Over-the-border Hungarian Minority. Election campaign.

A határon túli magyar kisebbségek kérdése már 1990-ben, tehát az első szabad választások alkalmával belpolitikai kérdésként jelent meg Magyarországon. A nemzeti létükben veszélyeztetett határon túli magyarok problematikája új elemmel bővítette a hatalomért vívott választási küzdelem érvrendszerét. A magyarországi politikai pártok a kisebbségek támogatásán túl politikai ellenfelükkel szemben a magyar nemzet egészének a megmaradását és felemelkedését féltették, amit szerintük (a kampány sugallata alapján) éppen a politikai ellenfeleik veszélyeztettek. A nemzeti romlással való fenyegetés azonban a politikai nyomásgyakorlás és a folyamatos küzdelem világába vezet – és vezetett is. A károkozással való fenyegetés vált a nyomásgyakorlás lényégévé, és egyben az alkotmányos egyetértés akadályává.

Ha bármelyik magyarországi politikai erő azzal kezd fenyegetőzni, hogy a magyar kisebbségek neki nem tetsző támogatását a magyar nemzet gyengítésére, sőt elpusztítására irányuló cselekedetnek minősíti, akkor a megegyezés világából átlép az egyetértést kizáró harc világába.

Amennyiben pusztán a vélt pártérdekek¹ szempontjából tekintünk a helyzetre, akkor akár azt is állíthatnánk, hogy éppen ez hozza a lehető legnagyobb hasznot az érintettek számára. A haszonelvűség kalkulusa tehát felülírja az ellentmondást. Elképzelhető, hogy az előbbi állítás igaz és jó egyes társadalmi csoportok, illetve egyes személyek számára, azoknak, akiknek előnyösebbnek tűnik az egyetértés hiánya, mint megléte, hiszen az ilyen állapot politikai teret teremt számukra.

De így még a szabályutilitarizmusig sem juthatunk el, hiszen az előbbi esetben a mindenkire érvényes szabályok elfogadása a magyar kisebbségek esetében is csak ott és addig tekinthető érvényesnek (hasznosnak), amíg a szabályok előnyök az érintettek számára, tehát megfelelnek a magánhasznuknak is, vagy legalábbis céljaik tekintetében semlegesek. Ám, ahogy megváltozik az egyéni érdekük (magánhasznuk jellege), úgy borítják fel az addig elfogadott szabályokat. Tehát a szabályok megléte és érvényessége nem írja felül az érintettek magánhasznát a kettő konfliktusa esetén. És nem változtat a helyzeten a mindenkire érvényes szabályok melletti hosszú távú kiszámíthatósággal való érvelés sem.²

Az az érv, hogy a magyar kisebbségek számára sokkal előnyösebb az ügyükben megalkotott magyarországi szabályok tartós érvényessége az egyes választások

utáni felforgatásuknál, nyilvánvalóan igaz. De ez az eddigiek során egyik magyarországi kormányzatot sem akadályozta abban, hogy elsősorban a saját belpolitikai érdekeikhez igazítsák a kisebbségi politikájukat és a támogatási rendszerüket, miközben a magyar kisebbségek valós igényei mindig másodlagossá váltak. De a mindenkori magyarországi ellenzék (szintén hosszú távú pártérdekeit követve) sem próbált ezen a helyzeten változtatni.

Következésképpen a magyar kisebbségek érdekei szembe kerülhetnek a magyarországi pártok vélt belpolitikai érdekeivel. Ezt tartjuk a konfliktus haszonelvű megközelítése lényegének.

A *Magyar Köztársaság alkotmányából* következő alkotmányos egyetértés lehetőséget teremthetne a rendszer hosszú távú állandósítására, megváltoztatásának igénye esetén pedig az érintettek részvételével nyílt társadalmi vitának nyitna teret. A szükségesnek mutatkozó változtatásoknak így nem kellene feltétlenül a magyarországi parlamenti választásokhoz kötődniük.

A jelenlegi helyzet ismeretében már az is jelentős haladás volna, ha mindegyik releváns magyarországi politikai párt vezetői számára nyilvánvalóvá válna, hogy a folyamatos hatalmi harcnál hasznosabb a támogatási szabályok választási ciklusokon átnyúló állandósága. És hasznosabb lenne az is, ha a felek egyetértésén nyugvó megegyezéssel támogatási rend³ elképzelése kiforrott alakot ölthetne, amihez az érintetteknek a megegyezés szándékával kellene véleményt cserélniük egymással.

A vita még mindig másról szól: a magyarországi belpolitikai érdekek és a valós kisebbségi igények arányáról. A magyar kisebbségek ügye a magyarországi belpolitikai küzdelmek eszközévé vált, de nem szakítható el teljesen a magyar kisebbségek valós igényeitől, így legalább részben meg kell felelni nekik. A részbeni megfelelés azonban nem elég a magyar kisebbségek megmaradásához.

A vita egyébként nyilvánvalóan fontos, hiszen egyetlen magyarországi kormányváltás után sem mindegy, milyen eredménnyel zárul. Mindenekelőtt azért, mert a magyarországi támogatáspolitikai nem kerülhet szembe a magyarországi belpolitikai törekvésekkel. Kétségbevonhatatlan igénye a mindenkori magyar kormányoknak, de ugyanúgy a mindenkori magyarországi ellenzéknek is, hogy otthoni szándékaik és a határon túli magyarok támogatása ne kerüljön ellentétbe egymással. Nem az elvvel van a baj, hanem a határon túli magyarok helyével a magyarországi pártok belpolitikai törekvéseiben. Ha ugyanis magyarországi hatalmi törekvések eszközeiként használják őket, és ezeknek a politikai pluralizmus szabályai szerint része a mindenkori kormány és ellenzék vetélkedése, akkor a magyar kisebbségek valós igényeit az egyes magyarországi politikai pártoknak saját belpolitikai céljaik alá kell rendelniük. Következésképpen a magyarországi támogatáspolitikának szembe kell kerülnie az egyes magyarországi pártok, elsősorban az ellenzékiek belpolitikai törekvéseivel.

Különösképpen igaz ez, ha Magyarország politikai pártjai nemcsak politikai ellenfélként tekintenek egymásra, hanem az ország és a nemzet létét veszélyeztető ellenségként is. A küzdelem tétje így drámaivá válik, a magyar kisebbségek számára pedig még nagyobb terhet jelent. Kihasználhatják őket magyarországi belpolitikai küzdelmek eszközeként, de a nemzet sorsának, sőt romlásának szimbólumaként is. Megkísérelhetik semlegesíteni is az egész kérdést, csökkentve hatását a magyarországi választókra.⁴ Meg lehet próbálkozni a magyarországi közbeszédből való kirekesztésükkel, feltételezve, hogy ha ügyeikről alig számol be a sajtó, a média, akkor,

idővel a magyarországi választópolgár értékrendjében gyengülni fog az irántuk érzett szolidaritás, s idővel háttérbe kerül mindaz, amit szimbolizálnak. Ez a stratégia azonban aligha lehet sikeres. Az adott párt legfeljebb saját befolyási körébe tartozó területeken érheti el a hallgatást. Másutt a hallgatásával politikai ellenfeleinek adja át a témát és a teret. Legerősebb állításukat igazolja vele, mely szerint azért nem érdeklődnek a határon túli magyar kisebbségek iránt, mert általában is hidegen hagyják őket a nemzet sorskérdései. A magyar kisebbségek radikálisai pedig (összefogva magyarországi szövetségeseikkel) képesek mindenféle eszközökkel magukra vonni a sajtó figyelmét. A kisebbségek drámai helyzetének okai közé így problémáik magyarországi elhallgatása is besorolódik.

De kombinálható is a két stratégia. Az egyik fél a neki megfelelő kisebbségi érveknek, személyeknek, szervezeteknek maximális kommunikációs teret biztosít, míg a másik felet megpróbálja agyonhallgatni, ha pedig nem megy, lejártni.⁵

A nemzeti összetartozás ugyanis egyben kommunikációs tér is. A határon túliak ezer szállal kötődnek a magyarországi médiákhoz.

Egyes kisebbségi magyarok kirekesztése alatt az értendő, hogy az illetőt meg kell fosztani közösségi befolyásától. A kirekesztésre ítélt elől el kell zárni a tömegkommunikációs eszközöket, minden ellenőrizhető nyilvános fórumot, ki kell szorítani a politikai pozíciókból, és amennyire csak lehetséges, a közéletből is. Tehát vissza kell kényszeríteni a magánélet csendjébe. Minden rendelkezésre álló eszközzel. A politikai versenynek éppen ezért nem lehetnek megegyezései korlátai. Nem a *fair play* a cél, hanem a másik fél elhallgattatása, jóllehet régóta ismert, hogy szabad társadalmi kommunikáció és vita nélkül a helyes döntések tere is jelentősen szűkül.⁶

Persze az érdekkalkuláció másik serpenyőjének argumentuma is sokat nyomhat a latba, nevezetesen, hogy a szabályok megszegése okozta kár nagysága meghaladhatja a várható előnyökét. Ezzel az érveléssel egyébként fenyegetőzni szokás. A magyarországi segítség elmaradása, vagy akár csak gyengülése súlyos következményekkel jár a kisebbségi magyarokra. A mindenkor magyarországi politikai vezetés egyes csoportjai tehát nemcsak a magyar kisebbségek segítésében jeleskedhetnek.

A nemzeti közösség megbontása

Az előbbi törekvések egy lényeges kérdésben hasonlítanak egymásra: mindegyikük elfogadhatónak tartja, hogy politikai törekvései érdekében megbonthatja a magyar nemzeti közösséget. Ebben az esetben nem pusztán a politikai pluralizmus és kulturális sokszínűség természetes vitáiról van szó, hanem arról a próbálkozásról, hogy a magyarországi magyarok, illetve a kisebbségiek egy részét kívül tudják a magyarságon, legalábbis a morális nemzetet, az „igaz magyarok” körén. A törekvés Magyarországon az állampolgárság és a nemzeti identitás szabad megválaszthatóságának összeütközésével jár. A kisebbségi magyarok körében azonban súlyosabbak a következményei, náluk a közös állampolgárság összekötő ereje nem adatott meg.

Ha őket, illetve választott képviselőiket magyarországi segédlettel kívánják kiszorítani pozícióikból, akkor a törekvés nemzeti identitásukra is hatással lesz. Tegye ezt akár ellenzéki, akár kormánypárt, s általa maga a Magyar Köztársaság bárme-

lyik kormánya. Ha pedig a magyarországi szándékot a nemzeti ellenségkép ideológiájába s jelszavaiba öltöztetik, akkor a magyar nemzetből történő kirekesztés szándékával is szembe kell nézniük. Figyelembe véve a kisebbségi társadalom sajátos hatalmi szerkezetét, a politika erős befolyását a kisebbségek társadalmi életére, a nemzeti ellenségnek minősítetteknek sikeres kirekesztés esetén magyarként nem sok terük marad.

Nézzük meg, mivel kell számolnia a magyarellenesnek minősített kisebbségi magyar közéleti személyiségnek. Elzárhatják előle a magyarországi támogatásokat, hazai kormánypozícióban pedig a hazaiakat is, a regionális és a települési önkormányzatok forrásait. Amennyiben ellenfeleinek sikerül hatalmi befolyása alá vonnia a kisebbségi sajtót, akkor masszív sajtókampánnyal kell szembenéznie, amihez magyarországi szövetségeseik révén televízió- és rádiócsatornák is csatlakozhatnak.⁷

Az együvé tartozás érzése együtt jár a másoktól való elkülönüléssel. Ám, ha a másoktól való elkülönülés, a másokkal folytatott folyamatos nemzeti harc meggyőződéssé válik, akkor logikus követelménye a belső nemzeti viszonyok militarizálása. A végeredmény nem ismeretlen, csak éppen a nemzeti kisebbségekre is ki kell terjeszteni: tehát egyszerre kell harcolni a külső és a belső ellenséggel, és mindezt a nemzeti kisebbségek sorain belül is meg kell tenni.

Az ilyen esetben azonban az összetartozás-tudatnak lényegi elemévé válik a másokkal szembeni ellenszenv. S mivel harcolni a belső ellenséggel is kell, magyarok iránt is okkal táplálандók ellenséges, tehát legyőzésüket segítő, agresszív érzületek. Nemcsak a kisebbség nemzeti identitását fenyegető többségiek az ellenség tehát, hanem mindenki, aki nem osztja a nemzeti harc elkerülhetetlenségének, sőt, egy központ által megszabott konkrét módjának az elképzelését. Az egységes nemzeti harc képébe nemcsak a békepártiak, a multikulturális értékeket vallók, a toleránsabb érzületűek nem férnek bele, hanem a több, egymással vetélkedő parancsnoki központ és csataterv sem. Ha pedig a küzdelmet az egész nemzet vívja, akkor egyszerre folyik az egész nemzeten belül. Következésképpen a kisebbségben élőknek küzdeniük kell a külső ellenséggel, tehát a nemzeti létüket fenyegető többségi nemzettel, ugyanakkor harcolniuk kell a saját kisebbségükön belüli mássággal, valamint azokkal, akiket szövetségeseik Magyarországon minősítettek ellenségnek. Sőt mi több, még a többi magyar kisebbségen belüli szövetséges csoportok ellenfeleivel is. A helyzetet csak nehezíti, hogy a frontvonalak a magyarországi belpolitikai érdekek mentén gyorsan és többször is megváltozhatnak: aki tegnap még ellenség volt, ma már a barátunk, vagy fordítva.

A harc ideológiai része elsősorban a szövetségesek érveinek minden lehetséges kommunikációs eszközzel történő támogatásával zajlik. Közben a szövetséges felek átveszik egymás álláspontjait, az érvelés módjait, a határokon átnyúló eszmei és ideológiai összetartozás élményét. Ez az élmény elég erős agresszív elemekkel fűszerezve erősebbé válhat a nemzeti összetartozás élményénél. Lényegét tekintve fel is kell váltania azt, hiszen a harcot javarészt magyarok ellen kell folytatni.

A nemzeten belüli ellenfeleket legalább olyan veszélyesnek kell beállítani, mint a magyar kisebbségek felszámolására törő szomszédos többségi nemzetek agresszív nacionalistáit. Mindenféle enyhébb jelző bizonytalansághoz vezetne, megválaszolhatatlan kérdéseket vetne fel: mindenekelőtt a közösen alkotott politikai közösségnek és persze a kölcsönös nemzeti segítségnyújtásnak és morális indokoltságának kér-

dését. Ehhez azonban mind a magyarországi, mind pedig a kisebbségi magyarok körében fel kellene adni a mostani ellenségképet, s ki kellene alakítani az alapvető alkotmányos, sőt nemzeti kérdésekben megegyezésre és együttműködésre képes politikusok és szervezetek politikai vetélkedésének írott és íratlan szabályait.

A magyarországi belpolitikai küzdelmek exportja az agresszív nemzeti érzést táplálja a határon túli magyarok körében is, gyengítve a nemzeti szolidaritás, az együvé tartozás tudatát. A nemzeti érzés az összetartozás érzése. Ha azonban egyre inkább a nemzeten belüli harc érzésévé válik, akkor nemzeti identitásuk védelmére csak a nemzetállam határain belül élő, politikai többséget alkotó személyek számíthatnak. A politikai többség azonban a választásokra épülő képviselői rendszerben változik, tehát instabil, még ha megjelennek is törekvések az állandósítására, esetünkben akár a határon túli magyarokra is hivatkozva.

A belső nemzeti harc kiéleződése Magyarországon az ország elhagyására ösztönözheti az ország egyes polgárait, de a többségük marad az állam állampolgári, kulturális és nyelvi védőszárnyai alatt. Nem így a kisebbségben élők. A belső nemzeti küzdelem vesztesei, a kirekesztettek, illetve akik megelégtették az összetartozás érzését roncsoló torzsalkodást, könnyen válhatnak: ők is kiköltözhetnek a nemzetből, és ehhez még lakóhelyet sem kell váltaniuk.

Nemzeti kisebbség és érdekkötődés

A Magyarországgal szomszédos nemzetállamok asszimilációs nyomására és az éppen kormányzati pozícióba került magyarországi pártok hatalmi ambícióinak hatására születőfélben van egy új elképzelés, nevezetesen, a kisebbségi identitás érdekalapú megközelítése.⁸ Táptalajt nyújtott hozzá az EU-ba való belépés, a vámhatárok eltűnése, aminek eredményeképpen a gazdasági kapcsolatok nem csekély része kikerül a kisebbségeket asszimilálni szándékozó nemzetállamok hatásköréből.

Vessünk egy pillantást az elképzelés lényegére. A kisebbségi identitás érdekalapú megtartása arra a feltételezésre épül, hogy megteremthetők olyan gazdasági érdekviszonyok, amelyek erősebbek a nemzetállam asszimilációs nyomásánál. Majd ezen érdekviszonyok mentén az anyanemzethez fűződő érzelmi kötődések is kialakíthatók.⁹ Az ilyen viszonyrendszer jelentős gazdasági befolyással teremthető meg. Éppen ezért támogatni kell a magyar tőke megjelenését a szomszédos országokban, elsősorban a magyar kisebbségek körében. A magyarországi tőke munkahelyeket, új üzleti teret hoz létre, s a gazdasági érdekek világában köti a magyarokat nemzetükhöz. A gazdasági kötődés és nemzeti egység kapcsolata a vámhatárok lebomlásának időszakában új dimenziót kaphat. Sőt mi több, ha megfelelőképpen irányított, akkor egyik-másik magyarországi politikai párt iránti lojalitással is összekapcsolható.¹⁰

Az elképzelésnek több gyengéje is van. A nemzeti kisebbségek esetében a nyitott gazdasági térben aligha képzelhető el olyan erejű érdekkötődés és olyan hatékony támogatási rendszer, amelyik tagjai túlnyomó többsége számára erősebb lenne a nemzetállam szívóerejénél. Magyarország gazdasági súlyának csökkenése csak erősíti ezt a folyamatot. A kisebbségnek jelentősebb erőforrásokkal kellene rendelkeznie, mint amilyenekkel az az állam bír, amelyben kisebbségben él. Persze nem mindegy, mekkora súllyal jelentik meg a magyar tőke a kisebbségek körében, hiszen a nemze-

ti jelleggel is bíró gazdasági kötődések sokak nemzeti identitásának fontos elemét alkotják. A magyar identitás így nem pusztán védekező jellegű, hanem a gazdasági fejlődés egyik eszköze, így megtartása mellett egy újabb fontos érv szól.¹¹

A magyar tőke révén megteremtett gazdasági kötődés iránya azonban kettős lehet. Identitásmegetartó hatása ugyanis még egy – egyébként ki nem mondott – feltételezésre épül: a magyar vállalkozó főként magyar kötődéseket teremt maga körül. Azaz, elsődlegesen magyarokat alkalmaz, és magyarokkal üzletel. Csakhogy a feltételezés nem működik minden esetben. A vállalkozók jelentős része, beleértve a magyarokat is, mindenképp profitot szeretne. És ha ehhez a szlovák vásárlók, üzletemberek, munkavállalók segítik hozzá, akkor őket választja, még ha eközben magyarországi támogatást használ is fel. Egy születő vállalat teremthet munkahelyeket és segítheti a kisebbségi magyarok helyben maradását, de alkalmazhat szlovák munkaerőt is, ha előnyösebb számára. Vagy éppen szolvencebb szlovákokat juttathat építkezési telkekhez, ingatlanokhoz magyar településeken, fellazítva a magyarok településszerkezetét, egy újabb kolonizációt indítva el, amelyet immár nem a központi hatalom irányít, hanem a magyar vállalkozó piaci érdekei.¹² Ameddig nem hivatalos nyelv a magyar, s ez idáig egyik szomszédos országban sem az, a vállalkozó szlovák stb. munkaerőt is alkalmazva – még ha számbelileg kisebbségben vannak is új munkahelyükön – a többségi nyelvet teheti munkahelyi nyelvvé, a többségben levő magyarokat is szlovák nyelvi környezetbe jutatva.

Magyarországnak pedig nincs kidolgozott ellenőrzési lehetősége az ilyen irányú vállalkozói döntéshozatal fölött. Még a támogatások hatásának ilyen irányú kutatása sem folyik. Még a magyar kisebbségek pártjai sem vizsgálják kellő részletességgel a kérdést. Pedig némelyikük kormánypártként jelentős kormányzati források fölött rendelkezett, illetve rendelkezik ma is.

A politikai elit mellett kinövő gazdasági elit mecénásként fontos szerepet játszhat a kisebbségi intézményrendszer hosszú távú támogatásában és fenntartásában. Ennek azonban ki kell alakítani az intézményi és morális feltételeit. Napjaink gazdasági viszonyai egyelőre csak (kivételes esetekről eltekintve) a lecsupaszított gazdasági érdekek mentén tudja elképzelni ezt a feladatot, például gazdasági támogatások megszerzésének eszközeként. Szomorú tapasztalat, hogy amint a magyar párt, vagy befolyásos társadalmi intézmények kikerülnek a hatalomból, illetve a kormányzati pozícióból, a gazdasági elit nagy része azonnal „lepattan” a kisebbségi politikai és társadalmi elittről.

Látni kell, hogy a gazdasági érdekkötődés nem pótolja a nemzeti önazonosság többi fontos elemét. A gazdasági érdekkötődés önmagában nem helyettesítheti a többi kisebbségi célt (nem teszi hivatalossá a kisebbség nyelvét, nem rendezi önkormányzati és közigazgatási problémáit, nem oldja meg nemzeti szimbólumai problémáját, és a sort folytathatnánk), sőt nélkülük akár ellentétes hatása is lehet, a gazdasági felemelkedés igénye szembekerülhet a nemzeti identitás megőrzésével.

De nem kell, hogy megtörténjék, ha a gazdasági felemelkedés eszméjét és stratégiáját nem érdekorientált identitástudattá avanszáljuk, figyelmen kívül hagyva a nemzet-tudat egyéb összetevőit, hanem azok egyik, újszerű, integrálandó elemeként kezeljük.

A gazdasági fejlődés mindezek mellett nyilvánvalóan hatással van a kisebbségi önazonosság több elemére. A modernizáció esélyt ad a kisebbségi kultúrának, hogy elmozduljon a pusztaságba fordulástól. A kisebbségi önazonosság pusztaság pri-

mordiális jellege miatt védekezésszerűen válik modernizációellenessé, hiszen a nemzetállam asszimilációs politikája nemzeti identitásuk feladását követeli meg. Esetünkben pedig az egész magyarság modernizációellenes nemzeti stratégiái, előítéletei és traumái is rárakódnak a sajátosan kisebbségi félelmekre, bekapcsolva a kisebbségeket az összmagyar haladásellenesség rendszerébe.

A kisebbség esélyt kap, hogy az ősiség vélt fennköltségébe menekülést a perspektívát ígérő versenyképesség váltsa fel. Ugyanakkor a múlt átélése nem jelent feltétlenül haladásellenességet. A haladással nem állhatott szemben a múlt minden történése, s az iránta tanúsított érzelmeknek sem kell szükségszerűen csupa agresszív negatív érzeményből állniuk.¹³

A pusztán gazdasági kisebbségpolitika nem válthatja ki, de részben sem helyettesítheti a hagyományosnak tartott támogatási rendszert.¹⁴ A gazdasági kapcsolatok szorosabbra fűzésének új elemként kellene kiegészítenie a kisebbségben élő magyarok nemzeti önazonosságának többi fontos területét. Jelentősége ugyanis kétségtelen. A magyarok területi munkaerő-megtartó képessége, a magyar nyelv megtartása a gazdasági életben, a magyarországi termékek és szolgáltatások megjelenése a piacon, a magyarországi gazdasági kapcsolatok erősödése, s egyáltalán a magyarok gazdasági súlyának növekedése sokakat ösztönözhet maguk és gyermekeik magyar identitásának megőrzésére. Az Európai Unióba történő belépés, a vámhatárok megszűnése, a befektetési lehetőségek, a munkaerőpiac tágulása újféle, a kisebbséggé válásuk óta nem ismert kihívás elé állítja a munkavállalókat. El kell dönteniük, mekkora munkaerőpiac részévé szeretnének válni! Vajon olyan képzést kapjanak-e, amely révén csak az adott országokban tudnak állást találni, vagy olyat, amely az egész magyar nyelvterületre is kiterjedhet, és ez sokszorosan érvényes a gyermekeikre.¹⁵

Nemzeti megkülönböztetés

A nemzeti megkülönböztetés Magyarországon is használt politikai elve sajátos hatással van a magyar politikai osztály magyarságpolitikájára. E szerint a határon túliak közti különbségtetésnek természetesen igazodnia kell a hazaihoz, hogy alátámassza annak jogosságát és helyességét. Ezért – noha a magyarországi politikai vezetés egyes csoportjainak álláspontjai közt jelentős különbségek mutatkoznak a kérdésben – így vagy úgy, szándékosan vagy szándékukkal szemben, mindannyiuknak számolniuk kell a nemzeti megkülönböztetés elvével, éppen az elv alkalmazása miatt.

Az egyik kínáló megoldás, hogy a határon túli magyarokat is valamiféle természetesen adott hierarchiába rendezett csoportként, azaz elitek által uralt tömegként lássa. Ez a hatalmi rend persze többféle felfogásba csomagolható, indoklása támaszkodhat mind történelmi, mind jelenkori érvekre, a közösség leírható organikus entitásként vagy akár a nemzeti harc természetéhez és céljaihoz igazított katonás rendként. S persze mindenekelőtt az elit a nemzeti, hiszen ez a dolgok rendje az ilyen világban. Azaz, a magyar kisebbségek nemcsak funkcionális, hanem morális értelemben is feloszthatók nemzeti irányítókra és nemzetileg irányítottakra, amit így a magyarországi támogatáspolitikában is érvényesíteni lehet, sőt kell is. Ez a nézőpont több előnnyel kecsegtet. A magyarországi támogatások révén meg lehet próbálkozni egy olyan domináns elit kialakításával, amelyik maga alá gyűri a tőle eltérő csoportokat, és kapcsolódik az őt támogató magyarországi politikai elitcsoport-

hoz. Erős függésének megteremtésével pedig nemcsak külpolitikai, hanem belpolitikai célokra is használható. Politikusai a nemzeti létében veszélyeztetett magyar kisebbséget reprezentálva jeleníthetik meg az egyik vagy másik magyarországi párt nemzeti jellegét, szemben a konkurens nemzetietlennel, illetve a rossz nemzeti stratégiát választóval. Támogatójukat segítve megszólalhatnak választási kampányokban, megjelenhetnek magyarországi pártok kampányrendezvényein, mutatkozhatnak anyaországi politikusok társaságában, közzétehetik álláspontjukat a sajtóban stb. Szóval a politikai támogatás számos formájára alkalmasak, hiszen a nemzeti veszélyeztetettség erkölcsi súlyával állnak támogatójuk mellé.¹⁶

Ez a megoldás eddig ugyancsak csábító volt. De súlyos árat kellett fizetni érte. A magyarországi pártoknak a saját kisebbségi elitcsoportjuk körében kell kiosztaniuk az összes fontos pozíciót a Magyarországról érkező támogatások rendjében. Maga a rendszer követeli az intézkedést, hiszen az elit ezáltal ragadja meg hatalma egyik jelentős elemét: így válhat urává a magyarországi támogatásoknak.

Az ilyen rendszer egyik következménye a magyarországi támogatáspolitikában mutatkozik meg: a támogatások jelentős része politikai támogatássá válik. Másik következménye pedig, hogy érdemi kontroll híján az anyagi támogatások végső állomása aligha állapítható meg, azaz nem választható el egymástól a kulturális fejlesztésre fordított támogatás a politikai célokra, illetve magáncélokra fordítottól.

Mindez pedig súlyos következménnyel jár a magyar kisebbségekre nézve. A főként politikai és magáncélokra felhasznált erőforrások éppen azt nem segítik, amire formálisan szánták őket, és amire egyébként a kisebbségnek tényleg szüksége volna. Ezek ugyanis elsődlegesen immár nem kulturális vagy éppen oktatásügyi támogatások, illetve a kisebbség társadalmi életének más fontos területét segítő források. Csak annyiban segítik az adott területet, amennyiben az elitcsoport, illetve annak valamelyik tagja hatalmi érdekeinek, sőt esetenként egyes személyek magáncéljainak megfelel. Következésképpen le kell szögeznünk, az ilyen esetben a magyar kisebbségek nemzeti életének több fontos területét érdemben nem támogatja a magyar állam, illetve a jobbik esetben is sokkal kevésbé, mint tehetné, vagy ahogy azt nyilatkozataiban a nyilvánosságnak mutatja.

A támogatás gyakran nem áll meg a sajátján tartott elit segítségével, hanem gyakran része a hazai politikai ellenfél szövetségeseinek gyengítése, esetleg politikai, társadalmi felszámolása a magyarországi fél rendelkezésére álló eszközökkel, kormányzás esetén magyarországi kormányzati eszközökkel. Ilyenkor a nemzeti csoport jellegét definícióval kell megszabni, ami óhatatlanul kirekeszt egyeseket. A definiálási szándék ugyanis a nemzeti csoport többdimenziós voltába ütközik. Például kulturális definiálási kísérlet esetén problémát okoz a kultúra pontos beazonosítása.¹⁷ A meghatározást megfogalmazó azonban nem képes megadni a nemzet jellemzőinek teljes katalógusát, mindig maradnak olyan jellemzők, amelyek a nemzet egyes tagjainak nem sajátjai.¹⁸ Ha tehát bármilyen szervezetet, intézményt erre jogosít fel az állam, akkor csak azon az áron határozhatja meg a magyar mivolt mibenlétét, hogy számos, magát az adott nemzethez tartozónak valló egyént kirekeszt a nemzetből. Ebben az esetben nemcsak azt kívánja eldönteni a magyarországi fél – gyakran együtt kisebbségi magyar szövetségeseivel –, hogy kit tekint magához közel álló s ezért támogatásra érdemes kisebbségi magyarnak, hanem azt is ki mondja, hogy aki nem illik az általa megszabott nemzetdefinícióba, az egészen egy-

szerűen nem magyar. Az ilyen hatalmat pedig fel lehet használni személyes leszámolásokra, de politikai célokra is. Nincsen érdemi akadály, hogy például az olyan személyt, aki nem ért egyet az előbbi felfogással, a nemzeti csoportba nem való embernek nyilváníthassák. Sőt, súlyosabb következménye is lehet: nemzeti ellenségnek tekintik, akinek gyengítése, tönkretétele, tehát a felette aratott nemzeti diadal a nemzet küzdelmének céljai közé sorolódik.¹⁹

A rendszer második következménye morális természetű. Az adott kisebbség közvéleménye persze megtudja, hogy mi történik a magyarországi erőforrásokkal a kullisszák mögött. A kisebbség közvéleménye előtt ekkor válik egyesek nemzeti nyomorúsága mások gazdagodásának forrásává, méghozzá nemzeti jelszavakba öltöztetve, magyarországi hatalmi háttérrel. Ezáltal a kisebbségi magyaroknak éppen az az érénye csorbul, amelyik nélkül egyetlen hátrányos helyzetbe sodródott embercsoport sem tud csoportként hosszabb ideig megmaradni: az áldozatvállalás morális elve (az a meggyőződés, hogy számos hátrány ellenére is nemesebb megmaradniuk magyarnak és gyermekeiket is megtartani magyarságukban). A nemzeti potyautasság stratégiája²⁰ éppen a magyar kisebbség egyes politikusainak körében, méghozzá magyarországi segédlettel, nem kis rombolást végez a kisebbségiek magyarságvállalásában.

A saját kisebbségi elitet kívánó magyarországi támogató elsősorban a politikai hatékonyságot kéri számon az általa támogatott kisebbségi vezetőkön. Politikai hatékonyság alatt mindenekelőtt a magyarországi partner iránti hűséget érti, valamint annak képességét, hogy a szervezet, illetve az adott személy meg tudja-e jeleníteni a magyar kisebbség nemzeti veszélyeztetettségét a magyarországi közvélemény előtt, s szimbolizálni tudja-e a kisebbségi magyar politikai akaratot, hogy jelentős otthoni hatalmi befolyása legyen, és ennek révén képes legyen a magyarországi politikai akarat átültetésére a magyar kisebbség körében. Amennyiben az adott szervezet, illetve politikus a fenti feltételeket teljesíti, akkor „kiemelt” szövetségesnek számít. Viszont, amilyen mértékben csökkennek ebbéli képességei, olyan mértékben jelennek meg más személyek, esetleg szervezetek kiemelt szövetségesként.

Felvethető másféle hatékonysági szempont is. Nevezetesen, hogy ki tudja jobban segíteni a kisebbségek nemzeti életének legfontosabb területeit. Sőt, az elitelmeleti közelítési mód mellett megfogalmazható a részvételi demokrácia hatékonysági szempontja, amelyik az egyén és közösség kölcsönös felelősségén nyugszik.²¹ Esetünkben az a kérdés, hogy ki képes a kisebbségi magyarok minél nagyobb hányadát bevonni az aktív közösségi életbe, mindannak megtartásába, fejlesztésébe, építésébe, amit magyarként élnek meg. Ki tudja legjobban ösztönözni a kisebbségben élőket, hogy nemzetileg is kamatoztassák lehetőségeiket.

A kisebbségek esetében a fenti két felfogás több ponton is illeszthető egymáshoz.²² Amennyiben a Magyar Köztársaság alkotmányos felelőssége mindenekelőtt a magyar kisebbségek nemzeti élete iránti felelősség, akkor a magyar kisebbségek nemzeti élete egyes területeit kell a magyarországi támogatáspolitikai középpontjába állítani. S éppen a nemzetileg hátrányos helyzetben élő kisebbségiek esetében az egyén és szervezet kiváló teljesítményének és az érintett társadalmi réteg minél nagyobb arányú részvételének egyaránt fontosnak kellene lennie. Az asszimiláció nyomása alatt minden kisebbségi magyar teljesítménye számít. Tehát minél több kisebbségi személy önmagához mért legjobb teljesítménye teremti meg a legnagyobb esélyt az egész közösség megmaradásához.

Magának a rendszernek kellene lehetővé tennie a kiváló teljesítmény és a lehető legszélesebb részvétel elvének összeillesztését elsősorban a nemzeti élet egyes területeinek sajátosságaihoz igazodva, hiszen másfajta teljesítményt igényel, valamint eltérő módon és számban nyújt részvételi lehetőséget például a tudományos élet vagy a közművelődés. Ha másként is, de valamiféle eredményt mindkettő kínál. Kialakítható az a helyzet, amelyben az adott területen mind a részvétel, mind pedig a teljesítmény optimalizálható.

Az egyes magyar kisebbségek oktatásügyének, tudományos életének, közművelődésének, művészeti életének, területi és regionális önkormányzatainak, egyházaiknak, kis és nagy társadalmi szervezeteinek, egyszóval egész társadalmi és közéletének, jelentősebb szereplőinek ismerete kell ahhoz, hogy az egyes régiók sajátosságait kövesse a magyarországi támogatáspolitiká, méghozzá országonként, sőt egyes esetekben országrészenként is, hiszen nem egy esetben jelentős regionális különbségekkel kell számolni a határon túli közösségeken belül is.

Az ilyen rendszer azonban csak akkor működhet, ha a releváns magyarországi politikai pártok betartják írott és íratlan szabályaikat. S persze, ha az esetleges magyarországi kormányváltás nem jár együtt a kisebbségi intézményrendszer részbeni vagy teljes megváltoztatásával. Ha a politikai pluralizmus logikájából következően az egyes magyarországi pártok nem is fenyegetnek ilyennel rendszeresen. Ellenkező esetben a mindenkor másik félnek szintén a maga hatalmi szempontjait kell érvényesítenie, különbség legfeljebb a hatalmi szempontok mértékében lehet.

Politikai támogatás

Nyilvánvaló, hogy a magyar kisebbségek politikai törekvéseinek és az őket megjelenítő szervezeteknek szükségük van magyarországi segítségre. Főként azért, mert egyedül nem képesek kivívni nemzeti jogukat. És mert szervesen kötődnek a magyar kultúra egészéhez, amire fejlődésükhöz, nemzeti megmaradásukhoz akkor is szükségük van, ha minden igényelt jogukat megadná az államuk, ha nemzetileg elismert részévé válnának az ország politikai közösségének, sőt még akkor is, ha a társadalmi élet minden fontos területén megfelelő pozíciókat szereznének.

A politika azonban sajátos, a társadalmi élet más területeitől sokban eltérő természettel bír a magyar kisebbségeknél is. Éppen ezért a magyar állam dönthet úgy is – persze, csak ha akar –, hogy a politikai támogatást elválasztja a támogatások egyéb formáitól. Nem szükségszerű a kisebbségi társadalom támogatását a politika alá rendelnie, nemzeti életük egyes területeit segítheti másképp is.

A politikai támogatások esetében is érvényes, hogy a pillanatnyi hatalmi érdeken túl általános szabályok érvényesüljenek. Nemcsak azért, mert a politika az ember nemzeti mivoltának egyik lényeges eleme, hanem azért is, mivel egy nemzeti kisebbség a politika általános nemzeti dimenzióján túl sajátos problémákkal is szembesül.²³

Itt is érvényes az a tétel, hogy az egyes magyarországi politikai erőknél nem annak alapján kellene dönteniük a kisebb vagy nagyobb támogatásról, hogy saját politikai szempontjaik szerint kinek gyenge, illetve rossz a magyarságteljesítménye, hanem az egyes csoportokat, sőt esetenként az egyéneket is adottságaiknak és közösségi beágyazottságának megfelelően segíthetnék.²⁴ Például a nemzeti foglyást

abban a társadalmi rétegben kell és lehet megállítani, amelyikben zajlik: az ingadozók körében.²⁵ A magyarságteljesítmény elsődrendű mércéje nem lehet bármely magyarországi politikai párt támogatása. (Az ilyen mérce egyébként sem erősíti az ingadozók magyar identitását.) Éppen a bizonytalan nemzeti identitású kisebbségek tartoznak a leggyengébbek közé. Ha tehát magyarnak akarjuk megtartani őket, akkor más mércére van szükség.

A megoldást keresve térjünk vissza egy pillanatra *A Magyar Köztársaság alkotmányához*. Ha minden kisebbségi magyarra vonatkozik Magyarország alkotmányos kötelessége, akkor az intézményrendszernek mindannyiuk számára esélyt kell biztosítania a javakhoz és lehetőségekhez. És nemcsak formális, hanem reális esélyt.

Ugyanakkor mindegyik magyar kormánynak megvannak a maga politikai célkitűzései a határon túli magyarokkal kapcsolatban. De ha a magyar alkotmánynak a határokon túli magyarokkal foglalkozó szakasza az összes kisebbségi magyarra érvényes, akkor a mindenkori magyarországi kormányzati politika nem jelentheti azok ki-rekesztését a támogatások köréből, akik éppen nem illenek bele az adott kormány aktuális törekvéseibe. S szögezzük le: nem jelentheti ezt a mindenkori ellenzéki politika sem.

Mindenekelőtt azért, mert az alkotmány, nagyon helyesen, nem tesz különbséget magyar és magyar közt. Az ilyen különbségtétel a magyarok hol egyik, hol pedig másik csoportját rekesztené ki a magyar alkotmányosság köréből, értésükre adva, hogy az éppen aktuális magyarországi politikai többség képviselői csak csökkentett értékű magyarnak tekintik őket, ha magyarnak tekintik egyáltalán. Sőt, az is előfordulhat, hogy a kisebbségi magyarok egyes rétegei semelyik kormány idején sem juthatnak érdemi támogatáshoz.

Az egyes kormányok támogatási preferenciái nem utolsó sorban annak alapján alakultak ki, hogy kit tekintenek „megfelelő” magyarnak a magyarországi kormányzati, illetve ellenzéki célok eléréséhez. Eddig csak egy szűkebb csoport jött számításba. Olyan személyek, akik nemzeti identitása szilárd, s emellett a kisebbségi közélet kiemelkedő képviselői. Tőlük várható ugyanis olyan teljesítmény, amilyen a kormányzati célok elérését lehetővé teszi. Feltételezhető, hogy általuk mozgósíthatók mások is, az ő álláspontjaik, tetteik hatása válhat jelentőssé.

Ez kétség kívül így van. Az elitek jelentősége nyilvánvalóan éppen tagjaik átlagon feletti teljesítményében rejlik. Ám értékükből sokat elvesz ismert tulajdonságuk, nevezetesen, hogy a rendelkezésükre bocsátott erőforrások egy részét saját belső harcokra használják, más részét pedig – ha csak tehetik – többen nem a köz, hanem a maguk hasznára fordítják.

Mindehhez döntést kellene hozni a második kérdésben is, amelyik kimaradt az alkotmányozás folyamatából. Arról a rendszeresen tapasztalt dilemmáról van szó, hogy a magyarországi politikai élet egyes csoportjai a határon túli magyarokat kívánják-e támogatni, vagy saját maguk támogatását várják-e el tőlük politikai konfliktusaikban, főképpen a választási kampányaik során.

Ezt a két célt gyakran egyként jeleníti meg a politikai propaganda. A kisebbségi magyarok és persze a magyarországi magyarok is rendszeresen azt a politikai üzenetet kapják, hogy valamelyik magyarországi párt választási győzelme a magyar kisebbségek, sőt a nemzet felemelkedését, a másiké pedig a pusztulását jelenti. A kisebbségnek ezért nem elég az országában küzdenie a jogaiért, hanem Magyaror-

szágon is harcolnia kell a számára pusztulást hozók ellen. A kisebbségi magyar közvélemény jelentős részében nemcsak az a kép alakul ki, hogy a nemzeti többséggel kell megküzdenie megmaradásáért, hanem egy időben a magyarországi politika számottevő része ellen is harcolnia kell. Mindenképpen le kell vonnunk a következtetést, hogy az állandó kétfrontos harc képe olyan ellenfelekkel, amelyek egyenként is sokkal nagyobb erőt képviselnek az egész magyar kisebbségnél, aligha erősíti a sikerhez fűzött reményt. Különösképpen a nemzeti identitásukban egyébként is bizonytalanokban teremthet a korábbinál is erősebb kétségeket.

Összefoglalva, az igaz kisebbségi magyarnak egyszerre kell harcolnia a nemzeti többséggel, a magyar politika egyik felével és az eltérő értékrendű kisebbségi magyarokkal. Mindezeket ugyanis a magyar kisebbség, sőt az egész magyar nemzet megmaradásának alapvető veszélyforrásoként jeleníti meg a politikai ideológia. Tehát a konfliktus lényegének bemutatása gyakran nem áll meg az egyes irányzatok által képviselt célkitűzések bírálatánál, hanem pusztulást hozó szubsztanciálisan veszélyes elemként jeleníti meg a más nézetet vallókat. Ők tehát nem pusztán más nézetet vallók, hanem a nemzeti kisebbség pusztulásának okozói. A magyar politikai ellenfelek ellenségként történő megjelenítése különösen hatásos ott, ahol az emberek nemzeti léte amúgy is veszélyeztetett, sokak jövőképe bizonytalan, s így különösen hajlamosak a helyzetek és az emberek drámai megítélésére.

A politikai konfliktusok ilyen megjelenítése csak egy csoportnak válhat előnyére. Annak, amelyik a politikai erőforrások koncentrációját, minden lehetséges hatalmi pozíció meghódítását, s végül az egész rendszer centralizációját tekinti céljának. Csakhogy a szándék sikeres megvalósítása a kisebbségi magyarok egy számottevő részét kiveti magából. Ha az egyes társadalmi rétegek vonatkozásában csak egy szervezet létezését engedélyezi (felszámolva az összes többi), akkor az adott társadalmi réteg egyik részét alárendeli a másoknak. Ugyanez történik, ha a települési önkormányzatokban veszíti el súlyát az ellenzék, s egyetlen szervezet uralja őket választási ciklusok hosszú során keresztül. Lehet ugyan a többség hatalmára, a parlamenti demokráciára hivatkozni, ám az egyben a helyi kisebbség kiszorítását jelenti a döntéshozatalból, és ennek már semmi köze sincs a demokráciához. Hasonló helyzet áll elő a sajtó, a kulturális intézmények sokszínűségének felszámolásakor. Kormányzati részvétel esetén pedig a gazdasági erőforrások egyetlen központból történő elosztása teremti meg a támogatásokból kiszorítottak rétegét. Az „ideális vízió” az erőforrások teljes központosításának az a szintje, amelyben a kisebbségek tagjainak döntő többségét a hatalmi központtól olyan mértékű függő viszonyba juttatja, amely révén mindig biztosítható militáns részvételük a központ által elhatárolt politikai akciókban.

Csakhogy, amint ez kiderül, a teljes központosítást nem lehet megvalósítani; és ahol ideig-óráig sikerül a hatalom erőteljes centralizációja, ott sem jár a fenti eredménnyel. Nézzük az okokat.

A teljes központosítás több akadályba ütközik. S ezek közt csak az egyik az egymástól eredetileg is eltérő irányzatok közti erőegyensúly. A politikai pártok egyesítésével megszüntethető ennek a szervezeti háttere. Csakhogy a különbözőség olyan formái erősödnek meg ilyenkor, amelyek már az elődpártokban is jelen voltak, de a pártok közötti küzdelem zaja elfedte azokat.²⁶

Az egyik a helyi politikai hatalomból eredő regionális hatalom. Az önkormányzatok befolyásának sikeres regionális összekapcsolása olyan cselekvési teret hoz létre, amelyik a magyar párt döntéshozatalát országos szinten is befolyásolhatja. A régiók súlyát tovább erősítette a regionális önkormányzatok megszületése.

A másodikat az országos politikusok különféle befolyási övezetei adják. Kormányzati részvétel esetén ez mindenekelőtt a kormányzati pozíciókból eredő befolyásuk. Ellenzéki pozícióban pedig ismertségükből, valamint a parlamenti munka egyes területeiben való ismereteikből ered. De az önkormányzatokban is bírhatnak befolyással. A magyar városok polgármesterei, mivel a felelősségük konkrét közösséghez kötődik, szemben az ellenzéki magyar párttal, rendelkezhetnek olyan súllyal, amelyik ellenzéki helyzetben nem lebecsülendő.

Az elmúlt választási időszakokban nagy volt a súlya a magyar tömegszervezetek vezető posztjainak is.²⁷ Mára sokak számára világossá vált, hogy korporatív kötődéseik nem tettek jót e szervezetek tulajdonképpeni céljainak és feladatának.

A politikai verseny

Az alkotmányos egyetértés eddig felvázolt modellje kapcsán okkal merülhet fel a kérdés, hogy van-e egyáltalán helye benne a politikai versenynek. Ha nincsen, akkor a teljes konszenzus igénye minden bizonnyal működésképtelenné tenné a rendszert. De az alkotmányos egyetértés az alkotmányos demokráciák egyikében sem iktatja ki a politikai versenyt, hanem csak korlátozza. Kijelöli a politikai élet ama terét, amelyben az egyetértés a vezérlő elv, valamint azt, amelyben a többség támogatásának megszerzéséért folytatott verseny folyik. A két tér kölcsönösen korlátozza, de egyben ki is egészíti egymást. Éppen ezért választja el egyetértéssel egymástól és határolja körül őket a politikai közösség.

Jegyzetek

1. Jon Elster szerint a vélt érdekek szerinti cselekvés mindig magában foglalja a kockázat elvét, ugyanis a vélt érdekek nem mindig felelnek meg a valós érdekeknek. A cselekvő cselekedetei nem várt következményekkel is járhatnak. Lásd Elster, Jon: *Nuts and Bolts*. New York, Press Syndicate of the University of Cambridge, 1989, 91–100. p.
2. A szabályutilitarizmus ugyan közel hozza a haszonlevőséget a szerződéselmélethez, hiszen a felek szabályok meglétét és érvényét tekintik hasznosnak. Ezzel a felfogással találkozhatunk Thomas Scanlon kiváló munkájában (lásd Scanlon, Thomas M.: *Szerződéselmélet és haszonelvűség*. In Huoranszky Ferenc (szerk.): *Modern politikai filozófia*. Budapest, Osiris Kiadó–Láthatatlan Kollégium, 1998, 35–57. p.). Ugyanakkor, amíg normatív alapelvük a hasznosság marad, az egyes szabályok érvényének és megtartásának végző mércéje is társadalmi hasznosságukban rejlik. Ha tehát az adott szabály nem tűnik hasznosnak, akkor felcserélhető, sőt fel is cserélendő.
3. A szerződés alapvető feltétele a felek által közösen elfogadott, illetve kétségbe nem vonható szabályok rendje. Uo.
4. A kisebbségek körében érzékelhető volt az ilyen törekvés a kettős népszavazást követő időszakban.
5. Az 1990-es választások óta többször megjelent az ilyen szándék.
6. Ez már a múlt század hetvenes és nyolcvanas éveinek témája volt. Lásd például Jürgen Habermas írásait, pl. Habermas, Jürgen: *Theorie des kommunikativen Handelns*. 2. Band. Frankfurt am Main, Edition Suhrkamp, 1981, 566–567. p.

7. A mostaninál is súlyosabb volt a helyzet a kilencvenes évek elején, amikor az állami rádió és televízió még domináns pozícióban volt. A magáncsatornák megjelenése lényegileg nem változtatott rajta, csak mérsékelte a fenyegetést, ugyanis a magáncsatornák többsége vajmi keveset foglalkozik a magyar kisebbségekkel.
8. Ez több, eltérő pártok által alkotott magyarországi kormányzat idején is megjelent.
9. Ez az érdekelvű nemzeti identitás összekapcsolása az érzelmi kötődéseken alapulóval. Csakhogy a nemzeti identitás többi eleme kimarad belőle.
10. Ehhez azonban – amint azt korábban megjegyeztük – nemzeti identitásukat meg kellene szabadítani kritikai elemeitől.
11. Nevezetesen a várható gazdasági előny, hiszen így nemcsak a kisebb szlovákiai piacon, hanem egyben a nagyobb magyarországin is találhat munkát a szlovákiai magyar.
12. Ezt a jelenséget lehet megfigyelni például a Pozsony környéki magyar településeken.
13. Következésképpen a nemzeti identitásnak is lehet morálopszichológiája.
14. Amire törekedhet, s törekednie kell, az a támogatásformák s odaítélésük olyan rendszerre, amelyik nem áll a politika dominanciája alatt, az érintett társadalmi réteg szervezetei készítik elő a döntéshozatalt, ugyanakkor a végső döntés magyarországi szerv kezében marad, lehetővé téve az esetleg szükségesnek mutatkozó korrekciót. A kiírás a kisebbségi társadalmi élet adott területének sajátosságai alapján történik, elkülönítve egymástól az adott terület egyes releváns részeit, ami megjelenik a pályázatok típusaiban, és a pályázható források elkülönített csomagjaiban.
15. Ha mindkettőt szeretnék, akkor viszont célszerű magyar iskolába íratniuk gyermekeiket, ahol egyébként a többségi nemzet nyelvét is megtanulják, viszont a szlovák, a román stb. iskolában nem tanulják meg a standard magyart.
16. Erre számos példát láthatunk szinte valamennyi magyar kisebbség képviselői részéről a magyarországi választási kampányok során. Először már 1990-ben, az első demokratikus választás előtti kampányban.
17. Ezt az álláspontot képviseli Brian Walker. Vö. Walker, Brian: *Plural Cultures, Contested Territories. A Critique of Kymlicka. Canadian Journal of Political Science*, Vol. 30 (1997) No. 2, 211–234. p.
18. Max Weber nemcsak arra mutat rá, hogy a nemzet mindegyik ismert meghatározása alól létezik kivétel, hanem arra is, hogy a nacionalizmusnak több eleme van, és ezek jelentősége esetenként változó. Tehát Weber megállapítása kapcsán állíthatjuk, hogy egyikük sem tekinthető a nemzet előfeltételének, azaz egyik elem hiánya sem jelent olyan helyzetet, amelyben ne születhetne nemzet. Továbbá Weber szerint a terület alapvetően az értékek körébe tartozik, ezért nem elég leírni a nemzet tagjainak empirikus kvalitásait annak megállapításához, hogy ki számít a nemzet tagjának. Egyes csoportok körében a szolidaritás sajátos formája alakul ki, de abban nincs maradéktalan egyetértés, hogy miből is áll össze az efféle szolidaritás. Lásd Weber, Max: *The nation*. In Hutchinson, John – Smith, Anthony D. (eds.): *Nationalism*. Oxford – New York, Oxford University Press, 1994, 22. p. Következésképpen mindegyik gyakran hangoztatott szolidaritáselem alól létezhet kivétel.
19. Claus Offe a homogenitás és a sokféleség dilemmájaként fogalmazza meg az alkotmányos demokrácia egyik kérdését. Szerinte csoportjogok esetén a csoport sokszínűségének konkrét jellegét kell figyelembe venni, ez azonban a csoportok sokfélesége miatt bomlasztja a politikai közösség egységét. Vö. Offe, Claus: „Homogeneity” and Constitutional Democracy. *Coping with Identity Conflicts through Group Rights. Journal of Political Philosophy*, Vol. 6 (1998) No. 2, 139. p.
20. A fogalom azt a startégiát jelöli, amelyik révén mások költségén kívánják vitetni magukat egyesek. A stratégia terjedése fokozatosan azokat is demotiválja, akik az utazás költségeit tisztességgel állták. A problémának két megoldása van, vagy a stratégia feladása, illetve alkalmazásának megakadályozása, vagy pedig a rendszer összeomlása.

21. Bhikhu Parekh az egyén és a közösség közti kölcsönös felelősséget, s az egymás iránti elkötelezettséget hangsúlyozza a többkultúrájú társadalomban létező csoportok vonatkozásában. Vö. Parekh, Bhikhu: *Defining national identity in a multicultural society*. In Mortimer, Edward (ed.): *People Nation & State*. London – New York, I. B. Tauris Publishers, 1999, 68–70. p.
22. David Miller szerint lehetséges a különféle nemzeti és egyéb csoportidentitások együttlétezése, sőt összhangjuk is kialakítható. Ehhez azonban sajátos jogok és intézmények kellenek. Lásd Miller, David: *On Nationality*. Oxford, Clarendon Press, 1995, 153. p. Szerintünk az elvnek érvényesíthetőnek kell lennie a kisebbségen belül is. Főként, ha a kisebbség ugyanezt várja el a nemzeti többségtől.
23. Az egyéni autonómia és a szabad választás elvére épülő asszociáció adta szervezeti rend a kisebbségek körében is sokkal hatékonyabb, mint a centralizált. A kisebbségnek lehetővé kell tennie, hogy saját magán belül is létezhessenek kisebbségek. Veit Bader az így kialakuló asszociatív demokráciát jobb és egyben eredményesebb megoldásnak tekinti. Lásd Bader, Veit: *Associative democracy and minorities within minorities*. In Eisenberg, Avigail – Spinner-Halev, Jeff: *Minorities within Minorities*. Cambridge, Cambridge University Press, 2005, 319–322. p.
24. A nemzeti identitásnak az is fontos kérdése, hogy mennyire fogadja el az adott egyént a csoport. Lásd Kis János: *Túl a nemzetállamon*. In uó: *Az állam semlegessége*. Budapest, Atlantisz Kiadó, 1998, 140–142. p.
25. A nemzeti identitás választható, még ha a választás lemondásokkal járó folyamat is. Ugyanakkor az egyéni választást a csoport által kínált feltételek is jelentősen befolyásolják. Lásd Song, Miri: *Choosing Ethnic Identity*. Cambridge, Polity Press, 2003, 40–41. p.
26. Ugyanakkor meg kell említeni azt a társadalomszervező munkát, amit a rendszerváltás utáni első időszakban a politikai szervezet elvégzett. Kántor Zoltán az RMDSZ szerepét a következőképpen jellemezte: „Kis túlzással azt is állíthatjuk, hogy a nemzet (nemzeti kisebbség) határai addig tartanak, ameddig intézményrendszere élér” (Kántor Zoltán: *A nemzeti identitást formáló intézményrendszerek*. In Fedinec Csilla (szerk.): *Társadalmi önismeret és nemzeti önazonosság Közép-Európában*. Budapest, Teleki László Alapítvány, 2002, 186. p.). Szerintünk azonban az intézményrendszer határai a hatékonyságától is függnek. Az pedig nem utolsó sorban annak függvénye, hogy az egyes intézmények mennyire működnek eredeti rendeltetésüknek megfelelően, avagy mennyire válnak a politika szolgáltatójává, többek közt a kisebbségen belüli politikai harcok eszközévé, tulajdonképpen feladataik rovására.
27. Szlovákiában mindenekelőtt a Csemadok és a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetségének vezetői váltak gyakran parlamenti képviselőkké, valamint valamelyik magyar párt szűkebb vezetésének tagjává. Mindenekelőtt az adott szervezet mozgósító erejének tulajdonítottak akkora jelentőséget pártkörökben, hogy vezetőik képviselői helyhez juthattak, s bekerülhettek a párt legfelső vezetésébe. Ez a befolyási övezet mára sokat veszített jelentőségéből. A két nagy tömegszervezet ugyanis átalakult az elmúlt években. A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége elmozdult a szakmai szervezet irányába, a Csemadok szervezeti struktúrája pedig decentralizálódott, a központi vezetés hatalma csökkent. Ugyanakkor a korábbi korporatizmus ismétlődő válságokba sodorta a két szervezetet és gyengült politikai mozgósító képességük. A pártok egyesülését követően pedig szükség sem volt rájuk. Nem is nagyon kaptak ilyen feladatot, s politikai finanszírozásuk is abbamaradt. A helyzetnek hamarosan hatalmi következményei is lettek, legfelsőbb vezetőjük ma már nem lesz parlamenti képviselő. A szabály fordítva is érvényes és a mozgósító szerepkörük változását jelzi, elnökeik nem a parlamenti képviselők közül kerülnek ki, mint korábban.

LÁSZLÓ ÖLLÖS

THE NATIONAL FIGHT AND SUPPORT IN THE HUNGARIAN POLICY OF HUNGARIAN PEOPLE

The internal politics led with over-the-border Hungarians even in 1990, that is during the first free elections appeared in Hungary. Although, the appearance of minority Hungarians whose national living was endangered, in the Hungarian election campaign even enlarged argument system of electoral fighting for political power with one problematic element. With and through them the Hungarian political parties argued not only for their support, but also against their Hungarian political opponents proclaimed the remaining and rising of the entire Hungarian nation, that on the basis of the campaign's suggestion was endangered by the political opponent.

The study analyses the Hungarian politics of Hungarian people, and/or in the election campaign how the situation of minority Hungarians is used by certain persons.